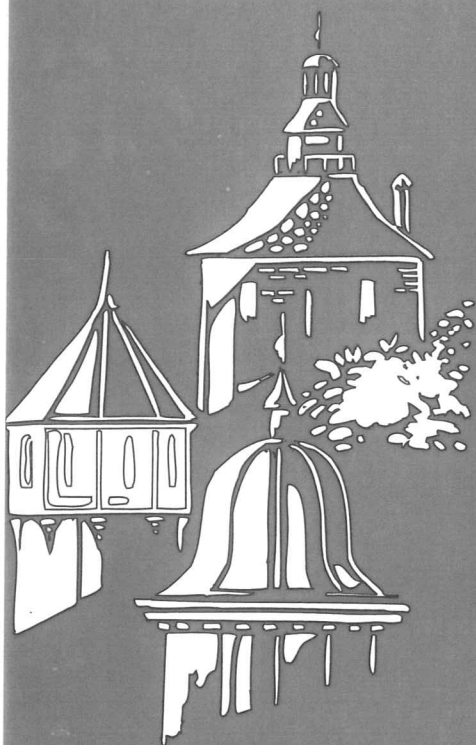

HISTORISCHE VERENIGING VLEUTEN-DE MEERN-HAARZUILENS

Jaargang 28 - Nummer 4 - december 2008

In dit 110^e nummer o.a.:

Onze gemeente in de jaren '60

Smederij Dirk van Dijk, Vleuten

De hoefstal van Van Dijk

Ondergronds verleden

Obelisk op de Hoge Woerd

Klassenfoto, Haarzuilens, 1931

Meerns Parochieel Archief

Vaderlandse geschiedenis

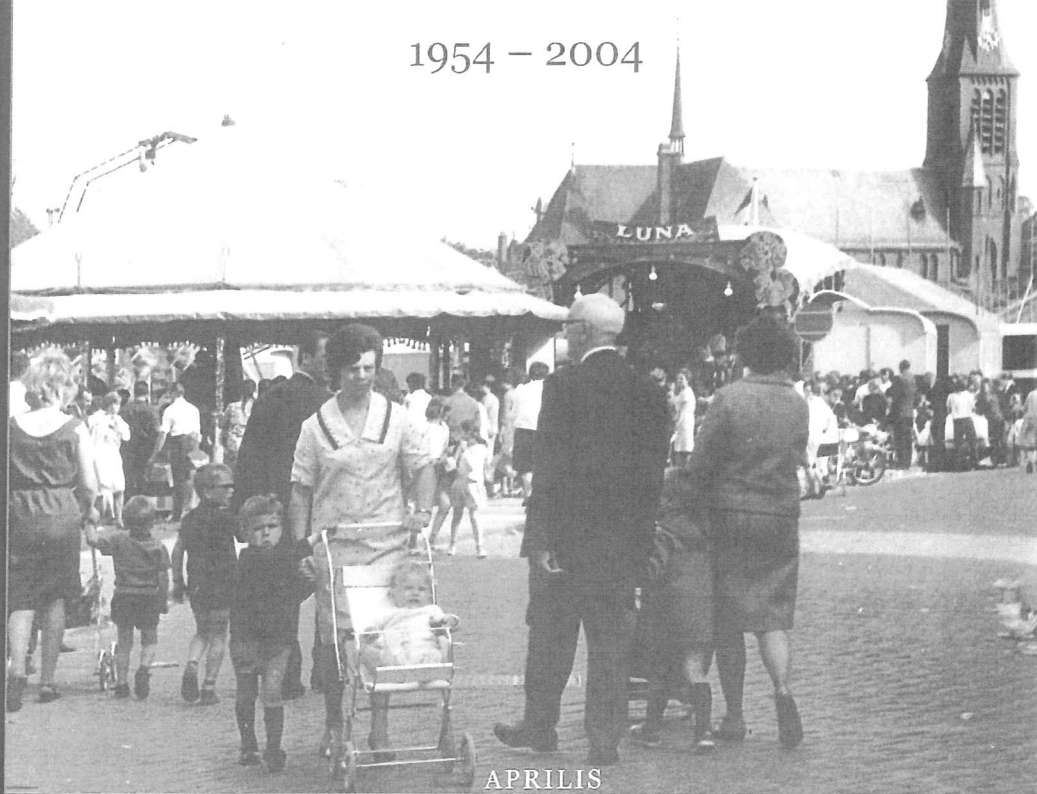
De Pastoor Ohllaan, Vleuten

De dorpsbarbier vertelt

DINY VAN DER LEEST-BRAND • VERONIQUE VOORN-VERKLEIJ

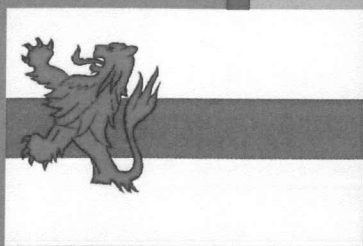
VAN VLEUTEN, DE MEERN EN HAARZUILENS NAAR LEIDSCHER RIJN

1954 – 2004

APRILIS

Het onlangs verschenen nieuwe fotoboek onder auspiciën van de Historische Vereniging: 'Van Vleuten-De Meern en Haarzuilens naar Leidsche Rijn, 1954-2004'.

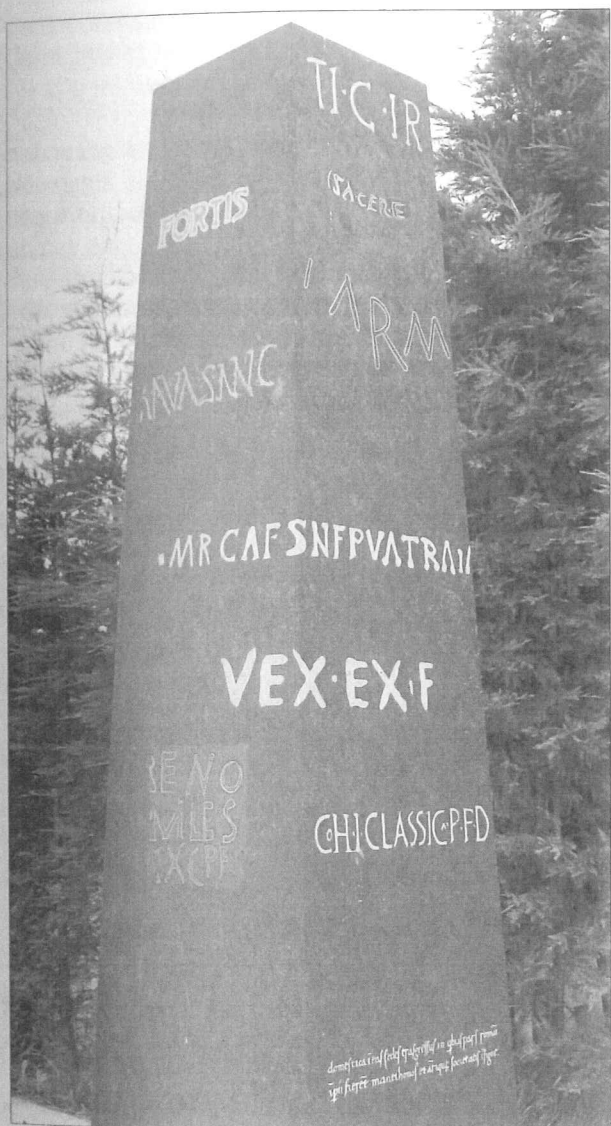

Kwartaalblad over de geschiedenis van Vleuten,
De Meern, Haarzuilens en de wijk Leidsche Rijn.

ARCHEOLOGIE...

Obelisken op de Hoge Woerd (1)

De gemeente Utrecht heeft besloten de komende jaren het Romeinse castellum op de Hoge Woerd weer zichtbaar te maken en de archeologische vondsten van de afgelopen jaren op deze locatie tentoon te gaan stellen. Dit project wordt "De Hoge Woerd Ontwaakt" genoemd. Op 9 september 2005 is het project gestart met een Romeins offerritueel bij één van de drie obelisken die dat jaar op het castellumterrein zijn opgericht. Op deze obelisken staan teksten die verwijzen naar de Romeinse historie van ons grondgebied. Met stadsarcheoloog Erik Graafstal heeft de auteur een rondgang gemaakt langs de obelisken en de geheimen van de Latijnse teksten opgetekend.

Tijdens ontwerpessies voor de herinrichting van de Hoge Woerd heeft landschapsarchitect Erik Overdiep in 2005 het idee geopperd om obelisken op de Hoge Woerd te plaatsen. De obelisken moesten de ingang en het centrum van het terrein gaan markeren. In eerste instantie zouden het grote betongrijze kolossen worden. Later heeft Marin Zegers, werkzaam bij de gemeente Utrecht en verantwoordelijk voor de inrichting van castellum De Hoge Woerd, voorgesteld het beton met verf een natuurstenen uitstraling te geven, een tint van zwart graniet. De verf en Latijnse teksten zijn aangebracht door de

in Italië wonende Nederlandse kunstenaar en schilder Jos Peeters die al jarenlang is gespecialiseerd in het opknappen van oude muurreclames¹. Het eerste artikel beschrijft de teksten op de rechter zuil bij de ingang van het castellumterrein aan de Burgemeester Middelweerdbaan.

Op de voorzijde van deze obelisk staan van boven naar beneden de volgende teksten.

TI·C·IR

Deze tekst staat op de duig van een wijnvat, gemaakt van het hout van een zilverspar, die in 2004 is opgegraven in de wijk De Woerd. Deze woonwijk ligt aan de zuidoost zijde van het voormalige castellum De Hoge Woerd. Op deze plaats was in de Romeinse tijd het kampdorp, de vicus gelegen. Het wijnvat is afkomstig uit het gebied van de Boven-Rijn. Er heeft Moezel of Vogezenwijn in gezeten. De tekst TI·C·IR is waarschijnlijk de naam van een wijnhandelaar of van de eigenaar van het wijngoed. Het zijn de beginletters van drie namen die door punten zijn gescheiden, de z.g. Tria Nomina. Dit is het kenmerk van het Romeins staatsburgerschap. TI is afkomstig van Tiberius, een voornaam Romeins burger. Van welke namen de C en IR een afkorting zijn is niet bekend.

SACER·F

Op een stuk luxe aardewerk uit Zuid Frankrijk, Terra Sigillata genoemd, dat in 1973 in de berm van de Castellumlaan bij de Hoge Woerd is gevonden, is de naam van de maker SACER met een pottenbakkersstempel aangebracht. De F is afkomstig van FECIT en betekent "heeft gemaakt".

Terra Sigillata is de benaming voor een fraai soort luxe aardewerk dat in het westelijk deel van het Romeinse keizerrijk algemeen in omloop was. Dit soort aardewerk heeft een rode of roodbruine kleur en een glanzend oppervlak. Vaak is het versierd met beeldende reliëfs. Het aardewerk dat in onze streken is gevonden komt meestal uit Gallië (Frankrijk). Als terra sigillata wordt aangetroffen, kunnen de archeologen de vondst in het algemeen goed dateren.²

IARM

Dit is de eigenaarnaam die met een graffito op een stuk aardewerk is gevonden.

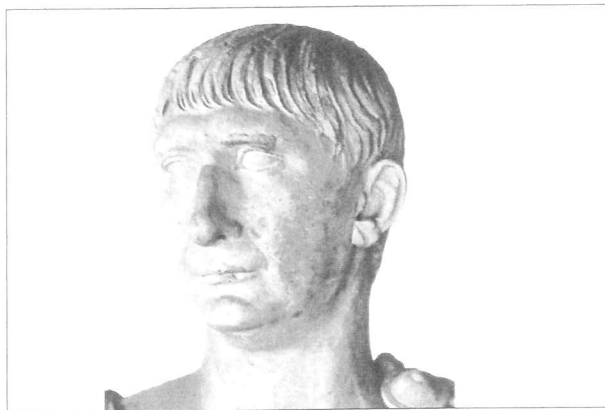
.MR CAFSNFPVΛTRAIANAVGGERM

Deze tekst is het randschrift op een munt uit de tijd van keizer Trajanus. Waarschijnlijk is het randschrift niet goed gestempeld geweest of is de munt ten dele gecorrodeerd want de tekst .MR had IMP moeten zijn, de afkorting van Imperator (keizer). CAES is de afkorting van Caesar en NERVA was de keizer die vóór Trajanus regeerde. TRAIAN is afkomstig van Trajanus en AUG van keizer Augustus. GERM betekent Germanicus. Dit was een eretitel die Trajanus voerde. Later kreeg hij ook de titel DAC (van Dacicus) vanwege zijn beroemde overwinning in 101 n.Chr. in Dacië, het huidige Roemenië.

De Romeinen waren tussen het jaar 50 en 270 na Christus aanwezig in een ommuurd castellum in De Meern. Het castellum had een omvang van 80 bij 115 meter en was daarmee één van de kleinere castella langs de noordgrens van het Romeinse Rijk. Het castellum beschikte over een kampdorp (de vicus), een badhuis en begraafplaatsen.

Het Romeinse wereldrijk heeft ruim 1200 jaar bestaan. Sedert de stichting van Rome in 753 voor Christus is het rijk gestaag gaan groeien. Bij het begin van onze jaartelling was keizer Augustus aan de macht (27 v.Chr. – 14 n.Chr.). Als krijgshoofd met de naam Octavianus had hij na de dood van Julius Caesar in 44 v.Chr. Italië en het grootste deel van het westelijke Romeinse Rijk toebedeeld gekregen. Het oostelijke deel was in handen van Marcus Antonius. Keizer Augustus werd in Rome beschouwd als de "vader des vaderlands". Na zijn dood werd hij opgevolgd door achtereenvolgens Tiberius, Gajus (Caligula), Claudius en Nero. Claudius die van 41 – 54 n.Chr. regeerde, wist in 43 n.Chr. het zuidelijk gedeelte van Engeland te veroveren. Caligula (34 – 41 n.Chr.), Nero (54 – 68 n.Chr.) en Domitianus (81 – 96 n.Chr.) waren despoten en stierven een gewelddadige dood³.

In de tussenliggende periodes volgde een aantal keizers elkaar snel op. Na de dood van Domitianus werd de oude senator Nerva keizer in 96 n.Chr. Aangezien hij niet populair was bij het leger, adopteerde hij Trajanus als zoon en opvolger. Trajanus was geboren in Spanje, een uitmuntend veldheer die goed kon opschieten met de senaat en burgers van Rome. Hij was keizer van 98 n.Chr. tot zijn dood in 117 n.Chr. Trajanus was één van de beste keizers.

Keizer Trajanus

VEX·EX·F

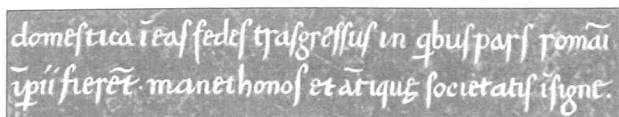
Deze tekst staat op een dakpan die is gevonden op de Hoge Woerd. Dit dakpanstempel is algemeen bekend en is op alle Nederlandse castellumterreinen gevonden. Het is een dakpan die afkomstig is van de centrale dakpanbakkerij van het Neder-Germaanse leger die in Holdeurn ten oosten van Nijmegen was gevestigd. VEX is afkomstig van Vexilatio (detachement), EX is een afkorting van Exerciturs (van het leger) en bij de F is waarschijnlijk de G weggevalen. De samengesmolten GF (in ligatuur) betekende Germaniae Inferioris ofwel Neder-Germanië.

CoH1CLASSIC·PFD

Dit is wederom een dakpanstempel, maar nu een stempel dat uniek is voor de Hoge Woerd. De tekst heeft betrekking op een hulptroepeneenheid die op de Hoge Woerd was gelegerd. De eenheid heeft het stempel waarschijnlijk zelf gemaakt. CoH1 is de afkorting van het 1^e Cohors (cohort). CLASSIC (classica) betekent Vloot. Het is dus het 1^e Vlootcohort. Deze eenheid was oorspronkelijk samengesteld uit afgedankt vlootpersoneel. Later werden de soldaten gerekruteerd uit de randvolkeren van het Romeinse Rijk. PFD zijn de afkortingen van Pia (trouw), Fidelis (loyaal) en Domitiana, de eretitel van het cohort. Deze titels had het cohort ontvangen als dank voor de loyaliteit die zij aan keizer Domitianus hadden getoond toen in 89 n.Chr. een opstand uitbrak in Boven-Germanië. De titel bleef het cohort behouden tot de dood van Domitianus in 96 n.Chr. Daarna mochten er geen verwijzingen naar zijn bestaan

meer worden gebruikt. Het dakpanstempel is dus te dateren tussen 89 en 96 n.Chr.

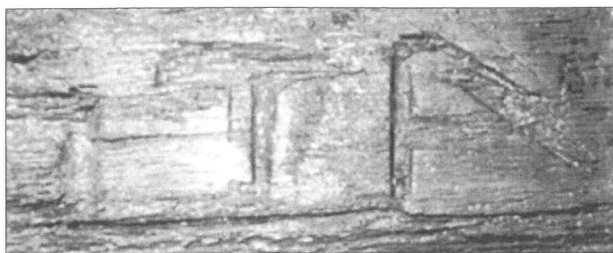
DOMESTICA

Deze tekst is overgenomen uit een middeleeuws handschrift (11 – 12^e eeuw). Het is een beroemde tekst van Tacitus over de Bataven: “domestica i eas sedes transgressus in quibus pars romani imperii fieret manet honos et antiqua societas insigne”. De tekst gaat over het verdrag dat de Bataven hadden gesloten met de Romeinen. De Bataven waren als volk een afsplitsing van de stam van de Gatten uit Hessen in Duitsland. Zij waren kort voor onze jaartelling met toestemming van de Romeinen neergestreden in onze omgeving. Tacitus verwijst in zijn tekst naar de “antiqua societas”, het eervol bondgenootschap met de Bataven.

Op de achterzijde van deze obelisk staan van boven naar beneden de volgende teksten.

COH

Dit is de afkorting van Cohors. Het is een dakpanstempel van de Hoge Woerd. Achter COH heeft een Romeinse 6^e gestaan (cohors sexta), het 6e Cohors Inguenorum (ING) ofwel het cohort van de vrijgeborenen. Het was een mysterieuze eenheid die door dit stempel als tijdelijke bezetting van de Hoge Woerd is aangetoond.

ITA

Op de onderkant van een paal van een Romeinse wachttoren is deze interessante inscriptie bewaard gebleven⁴. De tekst op een van de hoekpalen is er met een beitels ingegraveerd. De paal is uit 62 n.Chr gedateerd op grond van jaarringonderzoek van het hout. ITA is waarschijnlijk een deel van de naam van een leider (centurio) van de eenheid geweest die gewerkt heeft aan de bouw van de wachttoren. Het kan iemand geweest zijn die VITALIS heette. Het kan ook de naam van een legereenheid zijn geweest die bij de bouw was betrokken, bijv. AQUITA Norem (uit Aquitanië in Zuid-Frankrijk).

De wachttoren is opgegraven in Vleuterweide nabij de Zandweg waar nu een stalen visualisatie van de wachttoren is gemaakt. Op deze plek lichten 's

avonds lampen op die afhankelijk van de barometerstand een bepaalde kleur hebben.

OFGERM

Deze tekst is afkomstig van een stempel op een bord van terra sigillata. OF is de afkorting van Officina (werkplaats of fabriek). GERM betekent Germani (Germanus). Dit was een grote aardewerkproducent. OFGERM betekent dus de werkplaats van Germanus.

Op de linkerzijde van deze obelisk staan van boven naar beneden de volgende teksten.

FORTIS

Fortis is de naam van een bekende lampenmaker. Deze tekst staat op de onderkant van een olielampje dat in 2005 in de wijk De Woerd is gevonden. Het lampje komt uit een Romeins crematiegraf uit de tweede helft van de 1e eeuw. Zo'n lampje werd als een licht in de duisternis meegegeven met een dode. Het lampje had 2 gaten in de bovenkant: één voor de lont en één om olie bij te vullen⁵. Het lampje met de naam Fortis is veel gekopieerd. Keulen was een grote productieplaats van dit soort lampen.

RAVASANO

Dit is een graffito (een ingekraste tekst) die bewaard is gebleven op de bovenrand van een versierde fruitschaal. Het was een fruitschaal van terra sigillata (luxe aardewerk). De tekst RAVA SANO is onbekend en kan verwijzen naar de wijding van een godheid.

RENO MLES GXCPF

Deze tekst is afkomstig van een dakpanstempel en is uniek voor de Hoge Woerd. RENO verwijst naar de “Tegularia trans Renana” hetgeen pannenbakkerij van over de Rijn betekent. In de late 1^e eeuw heeft tegenover Xanten aan de overzijde van de Rijn een pannenbakkerij gelegen op een plaats waar geschikte klei werd gevonden. MILES is de naam van een soldaat, de maker van de pannen. Het laatste woord is afkomstig van LEGXGPF. Dit betekent Legio X Gemina PF, het 10^e legioen Tweelingen. Legioenen werden vaak genoemd naar het sterrenbeeld van de keizer die het legioen had opgericht. PF is afkomstig van Pia Fidelis. Het is een ereteken dat het legioen heeft ontvangen na de opstand in het jaar 89 n.Chr. Het dakpanstempel is gedateerd na het jaar 96.

¹ Informatie ontvangen van Marin Zegers.

² http://nl.wikipedia.org/wiki/terra_sigillata.

³ Nigel Rodgers, “De opkomst en ondergang van het oude Rome” (Veltman uitgeverij, 2005).

⁴ Foto afkomstig uit Basisrapportage gemeente Utrecht nr. 16, Vroege Wacht.

⁵ Zie voor een afbeelding van dit lampje het artikel van J.Bransen “Ondergronds verleden (5), elders in dit tijdschrift.

wordt vervolgd